

Uitbetaling van uitkeringen

De sleutel tot de voordeur

Stichting 1940-1945 zag vanaf het begin de verzorging van de slachtoffers van het verzet als een exclusieve taak van de Stichting. Al in juli 1945 werd in het bestuur opgemerkt, dat er principiële bezwaren waren tegen het feit, 'dat niet-illegalen morele steun in gezinnen van oud-illegale werkers zouden brengen'.

Door Jan Driever

De zorg voor de nabestaanden en de invaliden moest dus breder zijn dan de financiële verzorging: uitgangspunt was hen in al hun noden bij te staan. Artikel 2 van de statuten van de Stichting sprak dan ook onder meer over 'het lenigen van maatschappelijke noden van hen die aan het verzet hebben bijgedragen' en gaf als een van de doelstellingen aan, 'dat de Stichting ingrijpt, voor zover er bijstand nodig is'. Om dat mogelijk te maken, was van wezenlijk belang dat ex-verzetsmensen - al of niet in de functie van medewerker¹ - contact bleven onderhouden 'met de invalide strijdmakker of met de gezinnen van de overleden vriend'.

De contante uitbetaling van uitkeringen

Vanuit de gedachte dat de verzorging van de slachtoffers van het verzet een exclusieve taak van de Stichting was, heeft het hoofdbestuur van de Stichting er in 1945 bewust voor gekozen om de uitbetaling van de Stichtingsuitkeringen en vanaf 1948 - na de totstandkoming van de Wet Buiten-

'De wens is dat ieder getroffen gezin naast zich zal vinden een vriend uit de bezetting, een vrijwillig medewerker van Stichting 1940-1945'

gewoon Pensioen 1940-1945 (Wbp) - ook de buitengewone pensioenen in eigen hand te houden. Maandelijks werden door bestuursleden of medewerkers de uitkeringen persoonlijk bij de verzorgden thuis gebracht. Eén van de voordelen van deze manier van uitbetalen was, dat daarmee het contact met de verzorgden kon worden onderhouden en er een band zou blijven bestaan tussen de Stichting en de verzorgden.

Deze manier van uitbetalen - en de daaraan verbonden maandelijkse contacten met de verzorgden - kwam echter in de loop der jaren steeds meer onder druk te staan. Het systeem van uitbetaling in contanten was niet alleen fraudegevoe-

¹ Vrijwilligers werden aangeduid als 'medewerkers', medewerkers in dienst van de Stichting als 'functionarissen'.

lig, er waren legio voorbeelden van ongewenste situaties. Zo waren er medewerkers die het niet zo nauw namen met hun taak en het geld enkele dagen in huis hielden, terwijl de verzorgden er om zaten te springen. Ook was er een geval bekend van een medewerker, die de uitkering had meegegeven aan de melkboer, 'omdat die ook bij de verzorgde langs kwam'.

Nadat was gebleken dat in vrijwel alle districten sprake was van ongewenste situaties waardoor gezinnen in moeilijkheden waren gekomen, werd in november 1948 een speciale bestuursconferentie gehouden over de vraag of de bestaande wijze van uitbetalen moest worden vervangen door uitbetaling per cheque of giro.

Een groot aantal provinciale vertegenwoordigers pleitte voor handhaving van de bestaande situatie, met als belangrijkste argument dat het bezorgen van de uitkering onontbeerlijk was voor het bewaren van het contact met deze gezinnen. En dat contact was zeker van belang in die gevallen, waar aandacht voor het gezin om maatschappelijke redenen vereist was en het gezin afwijzend stond tegenover bemoeienissen van de zijde van de Stichting: 'De bezorging van de uitkering kan dan als sleutel van de voordeur dienen.' Bovendien, zo werd door velen opgemerkt, werden de bezoeken door de meeste verzorgden op prijs gesteld en gaven hen de gelegenheid met problemen te komen, die in veel gevallen konden worden opgelost. Door over te gaan op uitbetaling per giro zouden deze contacten worden verbroken. Aan uitbetaling per cheque kleefde bovendien het nadeel, dat vooral op het platteland het geheim van de uitbetaling weg was, omdat de postbode de cheque meekreeg en precies wist welk bedrag de weduwe of de invalide verzetsdeelnemer ontving. Bovendien werd opgemerkt, dat iedere stap op weg naar centralisatie verkeerd was en afbreuk deed aan de motivatie van de plaatselijke medewerkers en besturen om zich voor de Stichting in te blijven zetten.

En die plaatselijke medewerkers en besturen vormden nu juist 'het hart van de Stichting'.

Enkele districten gingen over tot uitbetaling per cheque of postgiro, maar de meerderheid hield vast aan het maandelijks constant uitbetalen van de uitkeringen.

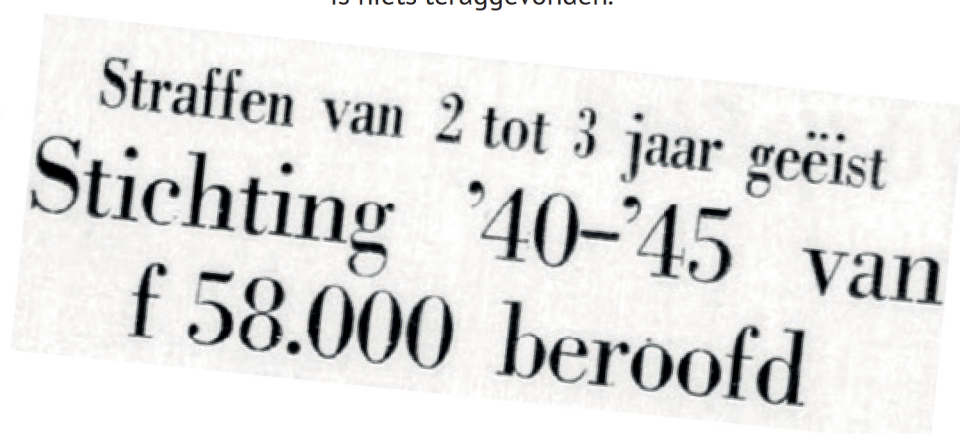
'Het bezorgen van de uitkering is onontbeerlijk voor het bewaren van het contact met deze gezinnen'

Keerpunt: inbraak in Leiden

In juli 1949 werd ingebroken in het kantoor van Stichting 1940-1945 in Leiden. De schade was groot, omdat werd ingebroken in de nacht dat al het geld voor de maandelijks uitkeringen aanwezig was. In totaal bedroeg de buit ongeveer f 58.000. De Stichting was niet verzekerd tegen diefstal.

Volgens de voorschriften voor het klaarmaken van de uitkeringen moesten de uitkeringen in de loop van de dag worden weggewerkt. In Leiden, waar geen brandkast aanwezig was, was dat niet gebeurd.

Niet alleen de materiële schade was groot. Des te pijnlijker was dat een functionaris van de Stichting een Amsterdamse rijwielhersteller had verteld dat er in het kantoor van de Stichting in Leiden 'een massa geld voor het oprapen lag'. Hij bracht dit verhaal over aan een 52-jarige Amsterdamse politieagent, 'die zijn dertig dienstjaren bij de politie vergat' en een 46-jarige bootwerker uit Amsterdam tipte. Deze stelde zich op zijn beurt in verbinding met een 49-jarige Amsterdamse transportarbeider, 'een zware jongen, die al zeven veroordelingen achter de rug had'. De laatste twee sloegen hun slag toen de directeur van het Leidse kantoor op een avond weg was. De functionaris die de tip had gegeven, liet hen binnen en met f 58.000, verstoopt in hun onderbroeken, gingen zij met de eerste trein terug naar Amsterdam. De bootwerker en de transportarbeider hielden elk f 14.000 en ook de Stichtingsmedewerker kreeg f 14.000. De rest van het gestolen bedrag werd verdeeld tussen de rijwielhersteller en de politieagent. Van al dat geld is niets teruggevonden.

Straffen van 2 tot 3 jaar geëist
Stichting '40-'45 van
f 58.000 beroofd

Zware straffen voor inbrekers bij Stichting 1940-1945

De Haagse arrondissementsrechtbank deed gistermorgen uitspraak in de zaak tegen vijf Amsterdammers, die betrokken zijn geweest bij een in Juli 1949 gepleegde diefstal in het Leidse kantoor van de stichting 1940-1945, waarbij ongeveer 58.000 gulden werd ontvreemd.

Veertien dagen geleden werd deze zaak uitvoerig voor de rechtbank behandeld. Hierbij eiste de officier van Justitie tegen de 30-jarige employé van de stichting 1940-1945 W. E., de Amsterdamse bootwerker N. K., en F. van E. drie jaar gevangenisstraf met aftrek. Tegen de 52-jarige Amsterdamse politie-agent P. H. K. die dertig dienstjaren achter de rug had en de Amsterdamse rijwielhersteller J. S. een gevangenisstraf van twee jaar met aftrek.

De rechtbank veroordeelde hedenmorgen N. K. en F. van E. ieder tot drie jaar gevangenisstraf met aftrek. W. E. tot vier jaar met aftrek. J. S. tot één jaar met aftrek, waarvan vier maanden voorwaardelijk, en P. H. K. tot twee jaar gevangenisstraf met aftrek.

De daders van de inbraak werden opgepakt en zij kwamen in 1951 voor de Haagse rechtbank. De Stichtingsfunctionaris werd veroordeeld tot vier jaar gevangenisstraf met aftrek van voorarrest, de bootwerker en de transportarbeider tot drie jaar met aftrek, de agent tot twee jaar met aftrek en de rijwielhersteller tot een jaar met aftrek.

Enkele maanden later verwierp het Haagse Gerechtshof het door de veroordeelden aangetekende beroep en behielden zij de gevangenisstraf waartoe de Haagse rechtbank hen had veroordeeld.

Hernieuwde discussie

Niet alleen naar aanleiding van de inbraak in het kantoor van Stichting 1940-1945 in Leiden, maar ook vanwege een aantal ongewenste voorvallen, waren het dagelijks bestuur en de directie van mening dat de risico's van uitbetaling in contanten te groot waren geworden. Voorzitter Jan Smallenbroek gaf het volgende voorbeeld: 'een functionaris bracht een groot bedrag ineens bij een weduwe thuis. De vrouw was uiteraard erg blij en vroeg of ze niets kon doen. Nu was er een geval waar grote nood heerste, maar waar de Stichting financieel niets kon doen omdat de nood het gevolg was van ziekte van de tweede man. De functio-

Voorzitter Jan Smallenbroek

naris heeft toen de vrouw in overweging gegeven iets voor dat gezin te doen.' Smallenbroek had dat ten stelligste afgekeurd, 'want als we daarmee gaan beginnen dan is het eind ervan weg'. Hij was van mening dat de Stichting eigenlijk alle betalingen giraal zou moeten doen, maar hij wist dat daartegen bij verschillende provinciale en districtsbesturen en medewerkers nog te veel weerstand bestond. Wel moest in ieder geval de uitbetaling van eerste pensioenbetalingen (veelal met terugwerkende kracht) en bruidsschatten (als een weduwe hertrouwde), waar in het algemeen grote bedragen mee gemoeid waren, niet meer constant gebeuren, maar uitsluitend per giro vanuit het hoofdbureau of het districts bureau. Daarmee zou het contact niet worden geschaad, omdat dat daarna gewoon bleef bestaan bij de maandelijkse uitbetalingen.

In oktober 1949 besloot het hoofdbestuur dat grote bedragen niet meer contant moesten worden uitbetaald, maar dat een medewerker naar de verzorgde moest gaan en de betrokkene schriftelijk moest laten verklaren wat hij of zij wou: uitbetaling per giro, een cheque of een spaarbankboekje. De maandelijkse uitkeringen zouden nog wel contant mogen worden uitbetaald.

Geen contante uitbetalingen meer

Hiermee was de discussie nog lang niet afgerond. De wijze van uitbetaling aan de verzorgden bleef zowel het dagelijks bestuur als de directie doorlopend zorg baren, temeer omdat hiermee bijzonder grote bedragen waren gemoeid: elke maand moest aan bijna 4.800 gezinnen ongeveer f 750.000 worden uitgekeerd. In het ene district liepen alle betalingen nog via de medewerkers, andere dis-

tricten betaalden via de sociale werksters, terwijl weer andere districten al helemaal of gedeeltelijk waren omgeschakeld op betaling per giro of cheque. Deze differentiatie in de manier van uitbetaling was - met name vanwege renteverlies en extra te verrichten werkzaamheden – niet alleen erg duur, maar gaf ook het risico van onregelmatigheden en van diefstal – ook bij het transport van contant geld – en overvallen van bureaus, omdat op de meeste bureaus op betaaldagen veel baar geld aanwezig was. De meest economische manier zou zijn de uitbetaling van de uitkeringen centraal te laten doen vanuit het hoofdbureau rechtstreeks aan de verzorgden. Maar men had er begrip voor dat er districtsbesturen en medewerkers waren die vanwege het contact dat er was bij de maandelijkse uitbetaling, wilden vasthouden aan uitbetaling door medewerkers. Daarom stelden het dagelijks bestuur en de directie het volgende voor: alle betalingsformulieren worden centraal klaargemaakt op het hoofdbureau in Amsterdam en daarna naar de diverse districtbureaus gestuurd, die ze – overeenkomstig de wensen van districtsbesturen en medewerkers – rechtstreeks kunnen sturen naar de verzorgden, dan wel door medewerkers kunnen laten bezorgen bij de verzorgden. Het enige wat dus zou veranderen, was dat medewerkers in plaats van contant geld elke maand een cheque of ander betalingsbewijs naar de verzorgden zouden brengen.

Tegenstanders zagen in het voorstel een eerste stap tot verdere centralisatie. Bovendien werd er weer op gewezen dat de geheimhouding verloren zou gaan wanneer de verzorgden aan een loket met meer mensen een cheque zouden moeten inwisselen. De doorslag gaf echter dat er sprake was van een aantal ongewenste situaties en voorvallen. Zo was er een verzorgde die had aangegeven dat de medewerker die haar de uitkering bracht het haar lastig maakte, maar dat zij dat nooit had durven zeggen uit angst de uitkering kwijt te raken. In Rotterdam was men naar aanleiding van de diefstal

Elke maand moest aan bijna 4.800 gezinnen ca. f 750.000 worden uitgekeerd

in het kantoor van de Stichting in Leiden wakker geschud: het kantoor in Rotterdam beschikte niet over een geschikte plaats om het geld op te bergen en stopte het daarom onder de grond. Ook waren er gevallen bekend van medewerkers die geld leenden van verzorgden en er waren verzorgden die maandelijks een bepaald bedrag van hun uitkering afstonden 'omdat er nog zoveel andere arme mensen zijn'. Benadrukt werd, dat er voor moest worden gezorgd dat door de fouten van een aantal verzorgers niet het hele leger verzorgers een slechte naam zou krijgen. Het voorstel werd in september 1950 door het hoofdbestuur aangenomen.

Was uitbetaling de sleutel tot de voordeur?

Met de afschaffing per 1 januari 1951 van contante uitbetaling van de uitkeringen en het overgaan tot uitbetaling per cheque werd een eind gemaakt aan een aantal ongewenste toestanden en aan mogelijkheden tot fraude en diefstal. Geleidelijk aan besloten steeds meer districten over te gaan tot het rechtstreeks sturen van de cheques

naar de verzorgden. De angst dat daarmee 'de sleutel tot de voordeur van de verzorgden' en dus het contact met de verzorgden verloren zou gaan, bleek ongegrond. Slechts in een gering aantal gevallen werd dat contact verbroken, in het overgrote deel van de gevallen bleef dat contact echter bestaan. In de loop der jaren hebben duizenden vrijwilligers frequent contacten onderhouden met en waar nodig steun geboden aan de door Stichting 1940-1945 verzorgden. Daarmee hebben zij invulling gegeven aan het al tijdens de oorlog geformuleerde uitgangspunt: 'De wens

is dat ieder getroffen gezin naast zich zal vinden een vriend uit de bezetting, een vrijwillig medewerker van Stichting 1940-1945.'